

EU-ministerivaliokunta 22.2.2008

**EU:n Itämeri-strategian valmistelu:
Suomen tavoitteet strategian painopisteiksi**

Hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus tiivistää Itämeren alueen EU-yhteistyötä painopisteinään ympäristöturvallisuuden parantaminen ja taloudellisen yhteistyön kehittäminen.

Joulukuun Eurooppa-neuvosto antoi komissiolle toimeksiannon laatia EU:n Itämeri-strategia kesäkuuhun 2009 mennessä. Suomen aloitteesta päätelmissä viitataan pohjoiseen ulottuvuuteen, jota kautta saadaan mukaan Itämeri-yhteistyön ulkoinen ulottuvuus, erityisesti Venäjä.

EU-ministerivaliokunta 2.11.2007 käynnisti selvityksen Itämeren alueeseen liittyvistä sektorikohtaisista sisältötavoitteista ja perusti tätä varten ministeriöiden välisen työryhmän. Ministeriöiden kontribuutioiden ja tehdyn kartoituksen pohjalta on pyritty määrittelemään ne sisältökysymykset, joita Suomi haluaa käsiteltävän myös EU:n Itämeri-strategiassa. Monet näistä kysymyksistä kuuluvat unionin politiikkojen ja ohjelmien piiriin ja unionitason toimilla voidaan tuottaa tarvittavaa lisäarvoa tulosten saavuttamiseksi. Kunkin tavoitteen osalta on erikseen selvitettävä, mitkä keinot tuovat parhaan tuloksen. Tällöin on hyödynnettävä EU:n sisäisiä ja ulkoisia politiikkoja, EU:n ohjelmia ja lainsäädäntöä, pohjoisen ulottuvuuden kumppanuuksia ja Itämeren alueen ja kansainvälisiä järjestöjä.

Strategian valmistelussa on tärkeää turvata EU:n Itämeri-strategian ja pohjoisen ulottuvuuden toisiaan täydentävä ja vahvistava vuorovaikutus. Näin saadaan myös Venäjä mukaan toimenpiteiden toteuttamiseen.

Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia eri rahoitusmuotoja on tarkasteltava kokonaisuutena, jotta niitä voidaan käyttää koordinoitusti. Useat toimenpiteistä eivät vaadi erillistä rahoitusta, sillä ne liittyvät toimintatapoihin ja jo toteutettavan toiminnan tehostamiseen. Muutoin strategian sisältämät toimet voidaan rahoittaa eri rahoituslähteitä käyttäen: yhteisöbudjetista, rakennerahastoista, kansallisesta ja yksityisestä rahoituksesta sekä kansainvälisistä rahoituslaitoksista.

Suomi jatkaa aktiivista toimintaa Itämerta ja sen aluetta koskevien tavoitteiden toteuttamiseksi yhteistyössä komission, EU:n jäsenmaiden ja Itämeren rantavaltioiden ja alueen muiden toimijoiden kanssa.

VISIONA PUHDAS ITÄMERI JA MENESTYVÄ TALOUSALUE

Tavoitteena on puhdas ja terve Itämeri sekä taloudellisesti vahva ja menestyvä alue. Mutta vision toteuttaminen on jo vaativampaa. Sen saavuttaminen edellyttää määrätietoista, tehokkaita ja kiireellisiä toimia. Itämeren tila on hälyttävä. Kasvava meriliikenne, erityisesti öljy- ja kemikaalikuljetukset, lisäävät onnettomuuksien riskiä. Rehevöityminen vaarantaa Itämeren terveyden. Itämeren alueella on taloudellisia mahdollisuuksia, jota ei ole kyetty hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla. Suomi katsoo, että EU:n Itämeri-strategia voi olla toimiva väline vision toteuttamiseksi.

Suomi on tyytyväinen, että joulukuun Eurooppa-neuvosto antoi komissiolle toimeksiannon laatia EU:n Itämeri-strategia. EU:n Itämeri-strategian avulla voidaan löytää EU:n työkalupakista parhaat ja tehokkaimmat välineet, ml lainsäädäntö, politiikat ja ohjelmat, yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Strategian avulla voidaan tehostaa jo käynnissä olevien toimintaohjelmien ja säännösten toimeenpanoa Itämerellä. Uusia rakenteita ei tarvita.

Itämeri-vision toteutuminen ja tulosten saavuttaminen edellyttävät kaikkien Itämeren rantavaltioiden yhteisiä toimia ja sitoutumista. Siksi on tärkeää, että Eurooppa-neuvoston päätelmissä viitataan pohjoiseen ulottuvuuteen, jota kautta saadaan mukaan Itämeri-yhteistyön ulkoinen ulottuvuus. Useat tavoitteet voidaan parhaiten saavuttaa kansainvälisen tason toimilla käyttäen hyväksi kaikkia olevia rakenteita ja toimijoita, esimerkiksi aktiivisella toiminnalla Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä Kansainvälisessä merenkulkujärjestössä (IMO), jolloin toimet sitoisivat kaikkia Itämeren rantavaltioita samalla tavalla.

Puhdas Itämeri

Rehevöitymisen pysäyttäminen: Itämeren suojelukomission (HELCOM) marraskuun toimintaohjelmassa tavoitteeksi asetettiin meren hyvän tilan saavuttaminen vuoteen 2021 mennessä. Ohjelmassa asetettiin kuormituksen vähennystavoitteet sekä sovittiin yhteisestä taakanjakomallista. Olisi hyvä pohtia, miten EU-välineitä voitaisiin parhaiten hyödyntää HELCOMin toimintaohjelman toimeenpanemiseksi. Yhdyskuntajätevesidirektiivin siirtymäaikojen jälkeen kaikissa jäsenmaissa päästään toteuttamaan direktiivin tavoitteet täysimääräisesti. EU:n rahoitusvälineiden avulla voidaan tukea yhdyskuntien jätevesien puhdistusta. Rannikkovesien tilaan voidaan vaikuttaa erityisesti vesipuidedirektiivin avulla. Itämeren rantavaltioiden tulisi koordinoida meristrategiadirektiivin mukaiset meristrategiat, jotta varmistetaan alueellisesti yhtenäinen lähestymistapa. EU:n tulisi toimia aktiivisesti IMO:ssa, jotta Itämerellä kielletäisiin kokonaan käymäläjätevesien laskeminen mereen.

Maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen: EU:n säädökset maatalouden ympäristötuelle sisältävät reunaehdot, joiden pohjalta jäsenmaat voivat esittää omiin olosuhteisiinsa sopivia toimenpiteitä. Erilaisista olosuhteista johtuen ympäristötukien painotukset, laajuus ja toimenpiteet eroavat eri jäsenvaltioissa. Ympäristötuet ovat jäsenvaltioille pakollinen toimenpide, mutta niihin osallistuminen on viljelijöille vapaaehtoista. Itämeren näkökulmasta ympäristötuen ehtoihin on tarpeen lisätä täydentäviä toimenpiteitä vesiensuojeluvaikeuksien lisäämiseksi. Uusia keinoja tarvitaan myös esimerkiksi karjanlannan lannoituskäytön kehittämiseksi ja vaihtoehtoisten käyttötapojen löytämiseksi. Samalla on kiinnitettävä huomiota

Pietarin alueen laajentuvan maataloustuotannon kasvavaan ravinnekuormitukseen, jonka torjuntaan tarvitaan ulkoista yhteistyötä.

EU:n kalastuspolitiikalla pyritään kalakantojen kestäväan hyödyntämiseen. EU:ssa sovitaan vuosittain Itämeren kalastuskiintiöistä. Kalastuksenhoidossa ja säätelyssä tavoitteena on päästä asteittain merien monimuotoisuutta säilyttävään ekosysteemilähestymistapaan. Kalankasvatuksen ympäristövaikutuksia olisi pyrittävä vähentämään entisestään.

Itämeren ekosysteemiä uhkaa myös vieraslaajien, kuten petovesikirppu ja kampamaneetti, saapuminen Itämereen alusten ja niiden painolastivesien mukana. Kansainvälinen yleissopimus alusten painolastivesien hallinnasta tehtiin IMO:ssa vuonna 2004. Sopimuksen voimaansaattamisen esteenä ovat olleet mm. vielä kehittymättömät tekniikat painolastivesien käsittelyyn. HELCOM:n toimintaohjelmassa on sovittu Itämeren valtioiden välillä tiekartasta sopimuksen ratifioimiseksi viimeistään vuoteen 2013 mennessä. Myös EU:n tulisi toimia aktiivisesti kansainvälisen yleissopimuksen mahdollisimman nopean voimaansaattamisen hyväksi.

Turvallinen meriliikenne

Meriturvallisuutta tulee parantaa jatkuvasti suuronnettomuuksien, terroritekojen ja ympäristövahinkojen torjumiseksi. Suomenlahdella öljykuljetukset ovat seitsenkertaistuneet vuodesta 1995 vuoteen 2007 ollen nyt noin 140 miljoonaa tonnia vuodessa ja kasvun arvioidaan jatkuvan tulevina vuosina merkittävästi. Talvimerenkulku vaikeissa jääolosuhteissa on Itämerellä erityinen haaste. Itämeri poikkeaa tässä muiden EU:n merialueiden oloista.

Yhteinen meritilannekuva: Merenkäytön, saaristojen ja rannikkoalueiden valvonta edellyttää viranomaisilta kykyä valvoa merialueita kattavasti ja kaikissa olosuhteissa. EU:n ja Itämeren rantavaltioiden yhteistä tilannetietoisuutta voidaan kehittää parantamalla valtioiden ja niiden sisällä eri viranomaisten välistä merivalvontayhteistyötä. Yhteistyön kehittäminen voi johtaa Itämeren rantavaltioiden ja koko EU:n merialueet kattavaan yhteiseen meritilannekuvaan. Työ on käynnissä Euroopan puolustusviraston alaisuudessa, jossa pyritään luomaan tekninen ratkaisu ja käytännön toteuttamisperiaatteet kansallisten meritilannekuvajärjestelmien väliselle tiedonvaihdolle EU:n yhteisen meritilannekuvan luomiseksi. Kaikki Itämeren rantavaltiot tulee kytkeä mukaan merivalvontayhteistyön kehittämiseen.

Meriliikenteen ohjaus-, valvonta- ja informaatiojärjestelmien kehittäminen on keskeinen ennaltaehkäisevä keino kasvavan alusliikenteen lisätessä onnettomuusriskiä. Suomenlahdella toimii Suomen, Viron ja Venäjän yhdessä ylläpitämä pakollinen ilmoittautumisjärjestelmä (GOFREP). Suomenlahden järjestelmän laajentamista kattamaan koko Itämeren alue tulisi edistää. Olisi hyvä selvittää, voitaisiinko meriliikenteen valvontajärjestelmää kehittää liikenteen seuraamisesta sen johtamiseen lennonjohtojärjestelmien tapaan. Kehittämistyössä on tärkeää ottaa huomioon kaikkien Itämeren maiden näkemykset. Lisäksi kansainvälisillä vesialueilla tarvitaan IMO:n toimia.

Öljyntorjunta: Öljy- ja kemikaalionnettomuuksien torjunta avomerellä on tehokkain tapa estää rannikon saastuminen. Se edellyttää, että käytössä on riittävästi avomerialueilla öljyntorjunta-

aluksia. Erityinen haaste torjuntakalustolle varsinkin Itämeren pohjoisosissa on varautuminen öljyntorjuntaan jääolosuhteissa. Mahdollisen suuronnettomuuden sattuessa tarvitaan olemassa olevan öljyntorjuntakaluston tehokasta käyttöä ja koordinoitua.

Huoltovarmuuden turvaaminen on otettava huomioon merikuljetusten jatkuvuuden varmistamiseksi kaikissa olosuhteissa. Huoltovarmuuden kannalta on keskeistä, että EU-mailla on käytössään riittävästi omaa tonnistoa sekä varmennetut merenkulun ohjausjärjestelmät.

EU:n pelastuspalveluyhteistyö: ennaltaehkäiseviä sekä oikea-aikaisia ja laajuisia avunanto- ja torjuntatoimia tulisi kehittää sekä unionitasolla että kansainvälisesti kaikkien Itämeren rantavaltioiden kesken. Suomenlahden alueella Suomen, Viron ja Venäjän rajavartiolaitosten välinen yhteistyö kattaa meripelastuksen ja harjoitukset sekä rajatilanteen ylläpitoon liittyvää tietojenvaihtoa. Tätä yhteistyötä voitaisiin hyödyntää EU:n rannikkovartiostoviranomaisten välisen yhteistoiminnan ja tiedonvaihdon tiivistämisessä ja EU:n pelastuspalveluyhteistyön kehittämisessä.

Kannattava taloudellinen toimintaympäristö

Itämeren alue on yksi kasvavista talouden keskittymistä, joilla sisämarkkinoiden toimivuus tulee paremmin turvata. Rajat ylittävän yritystoiminnan lisääntyessä Itämeren alueella on tärkeää luoda mahdollisimman yhtenäinen markkina-alue, jossa tavaroiden ja palvelujen kauppiaan kohdistuu vähän esteitä ja jossa työmarkkinat toimivat hyvin.

Alueiden kilpailukykyä voidaan vahvistaa aluepolitiikan keinoin. Lähtökohtana on alueiden omiin vahvuuksiin ja osaamiseen perustuva erikoistuminen, toimijoiden välinen yhteistyö ja verkottuminen. Itämeren alueella toteutettavan vuosien 2007 - 2013 alueellisen yhteistyön ohjelman painopisteitä ovat innovaatiotoiminnan edistäminen Itämeren alueella, Itämeren alueen ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus, Itämeri yhteisenä resurssina sekä vetovoimaisten ja kilpailukykyisten kaupunkien ja alueiden edistäminen. Olisi tärkeää, että ohjelmaa toteutettaisiin tehokkaasti käytännön projektein. Ohjelman välitarkistus antaa mahdollisuuden painopisteiden uudelleen tarkasteluun. Suomen mielestä on tärkeää, että myös EU:n tuleva koheesiopolitiikka tarjoaa sellaisia politiikkavälineitä, joiden avulla voidaan edistää Itämeren alueen kehittämistä kestäväen kehityksen periaatteet huomioon ottavana eurooppalaisena ja globaalina talousalueena.

Yleisten aluekehitystavoitteiden toteuttamisessa olennaista on Itämeren alueen erityispiirteiden tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen alueen kehittämisessä sekä EU-politiikkojen sopeuttaminen alueellisesti erilaisiin olosuhteisiin. Itämeren maiden aluesuunnittelun ja aluekehityksen yhteistyöhön osallistuvat kaikki Itämeren EU-rantavaltiot sekä Norja, Venäjä ja Valko-Venäjä. Tämän yhteistyön puitteissa laaditaan uusia pitkän tähtäyksen suuntaviivoja, joiden painopisteinä ovat kaupunkiseutujen verkottuminen, saavutettavuus, tietotekniikka, uusiutuvat energialähteet, rannikkoalueiden kehittäminen ja suojele sekä merialueiden käytön suunnittelu.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat vuonna 2002 jäsenmaille suosituksen rannikkoalueiden yhdennetyn käytön ja hoidon edistämisestä. Suositukseen kuului myös

kansallisten rannikkostrategioiden laatiminen. Olisi hyvä, jos Itämeren rantavaltioiden strategiat analysoitaisiin ja katsottaisiin, saataisiinko niistä aineksia mahdollisiin lisätoimiin.

- kannustava tiede- ja innovaatiopolitiikka

Itämeren alueella voidaan edistää vahvempaa alueellista otetta tutkimus- ja kehitystoimintaan, innovaatioihin, koulutus- ja kulttuuriasioihin sekä PK-yritysten verkottumiseen. Itämeren alueen innovaatio toimintaa voidaan edistää myös aluepolitiikan alla käynnissä olevan Itämeri-ohjelman avulla.

Yhteistyötä Itämeri-tutkimuksessa tulee edelleen vahvistaa. Keskeisessä asemassa on valmisteilla oleva EU:n tutkimuksen 7. puiteohjelmaan sisältyvä yhteinen Itämeri-tutkimusohjelma, jota rahoittavat sekä EU että kansalliset tutkimusrahoittajat kaikista Itämeren rantavaltioista. Tutkimusohjelmassa olisi pyrittävä tutkimustiedon entistä parempaan hyödyntämiseen Itämeren suojelutoimien tukemiseksi sekä eurooppalaisen tutkimusyhteistyön rakentamiseksi. Olisi tärkeää, että komissio antaisi ehdotuksen ohjelmasta vuoden 2008 loppuun mennessä.

Itämeren alueella tulisi tiivistää ja syventää yliopistojen ja tutkijayhteisöjen välistä rajat ylittävää yhteistyötä. Opiskelijoiden ja tutkijoiden liikkuvuutta tulisi kannustaa ja tukea EU:n eri koulutusohjelmia täysimääräisesti hyödyntäen.

- toimiva logistiikka ja liikenneyhteydet

Edullisten ja tehokkaiden kuljetusketjujen kehittämisessä ja niitä haittaavien pullokaulojen poistamisessa tarvitaan yhteistyötä sekä EU-maiden kesken että Venäjän suuntaan. Eri maiden viranomaisten tulee tarjota yrityksille tasapuoliset toimintaedellytykset.

Itämeren moottoritie -konseptia tulisi hyödyntää ja kehittää operatiivisempaan suuntaan. Itämeren alueen erityispiirteet ml talvimerenkulku tulee ottaa huomioon vuosien 2008 - 18 meriliikennestrategian kehittämisessä sekä lähimerenkulun edistämässä.

EU:n liikenneverkkojen TEN-politiikka uudistettaessa tulisi tarkastella Itämeren alueen liikenneyhteyksiä ja niiden toimivuutta ja ulottaa tarkastelu myös EU:n naapurimaihin ja niiden naapureihin.

Tärkeä väline on myös perusteilla oleva pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuus, jonka tarkoituksena on vauhdittaa transeurooppalaisiin kuljetusväyliin ja merten moottoritiehen liittyviä hankkeita Pohjois-Euroopassa.

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen Itämeren piirissä korostuu meriliikenteen logistiikan toimivuuden, satamaturvallisuuden ja energiaturvallisuuden alueella. Kriittisen infrastruktuurin suojeleluun liittyvää yhteistyötä on tarpeen tiivistää kaikkien Itämeren valtioiden kesken.

- energiayhteistyö

Energiakysymysten osalta Itämeren alueesta tekee erityisen merkittävän sen rooli Venäjältä tulevan energian kauttakulkureittinä. Uusiutuvien energiamuotojen, esimerkiksi tuulivoiman, lisäämisellä on myös vaikutuksensa Itämerellä.

Keskeinen osa EU:n energiapolitiikkaa on sähkön ja maakaasun sisämarkkinoiden kehittäminen, johon liittyen unionissa on käsittelyssä parhaillaan ehdotus kolmanneksi sisämarkkinapaketti. EU-säännöstöllä on suora vaikutus Itämeren alueen energiamarkkinoihin. Itämeren alueen sähkömarkkinoiden kehitystä olisi hyvä analysoida kokonaisvaltaisesti. Markkinat ovat muuttuneet, kapasiteetti vanhenee ja EU:n sisämarkkinapaketti jouduttaa muutosta.

Vahva sisäinen turvallisuus

On tärkeää tiivistää yhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi Itämeren alueella. Itämeren maiden toimintaryhmä suunnittelee ja toteuttaa yhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi mm edistämällä tiedonvaihtoa sekä oikeudellista, koulutus- ja tutkimusyhteistyötä. Mukana ovat poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitosviranomaiset. Tätä yhteistyötä voitaisiin viedä eteenpäin ja kehittää edelleen unionin puitteissa ja laajemmin koko Itämeren alueella.

Rikostorjuntayhteistyötä tarvitaan myös tarkoituksellisen meren pilaamisen ja meriturvallisuuden vaarantamisen ehkäisemiseksi ja paljastamiseksi. Itämeren kattava valvontajärjestelmä olisi tässä avuksi. Terrorismin torjuntaan liittyvät toimenpiteet ovat keskeisiä kansainvälisen satama- ja meriturvallisuuden parantamiseksi. Toimintaa tulisi kehittää entistä enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan.

Tartuntatautien vastaisen yhteistyön vahvistaminen erityisesti HIV/AIDSin ja tuberkuloosin torjunnassa on tärkeää alueen sisäiselle turvallisuudelle kuin väestöpoliittisesti.